

Paraules mutants

El dilluns és un dia *laborable* o *feiner*? On guardeu els llibres, a l'*estanteria* o a la *prestatgeria*? El tres és un nombre *imparell* o *senar*? Què ens fa por, l'*obscuritat* o la *foscor*? Les malalties es *contagien* o *s'encomanen*? Totes aquestes paraules són correctes en català i apareixen recollides al diccionari de l'IEC. Però les primeres han desbancat les segones, que fa uns anys eren més habituals. En la majoria de casos, la influència del castellà ha estat clau perquè s'hagi produït la substitució.

L'escriptor i divulgador lingüístic Enric Gomà ha recollit en un llibre noranta-dues d'aquestes *mutacions*. Segons explica l'autor, "són plagues que s'han de controlar mitjançant una fumigació amb criteri". D'aquí el títol del llibre: *Control de plagues* (Pòrtic). L'escriptor, nascut a Barcelona, reivindica les paraules que sempre havia sentit de petit, de manera espontània i quotidiana. "A Barcelona, els meus primers deu o quinze anys de vida no vaig sentir ningú que digués *aturar*. [...] Tothom deia *parar*". En canvi, actualment el verb *parar* ha estat bandejat per *aturar*.

Sabíeu que...

Altres paraules víctimes d'aquesta *plaga* són *civada* (substituïda per *avena*), *rovellar* (per *oxidar*), *pair* (per *digerir*), *gust* (per *sabor*) i *feina* (per *treball*).

Per detectar si una paraula forma part del català natural, Gomà explica que recorre al "mètode Rodoreda". Es tracta de preguntar-se si Mercè Rodoreda hauria usat aquella paraula a *La plaça del Diamant*. Per exemple, en el cas de *nosa* i *destorb*, Rodoreda hauria fet servir *nosa*, una altra d'aquestes paraules que ha patit una *mutació*. *Destorb* comparteix l'arrel amb la paraula castellana *estorbo* i sembla que és la que s'ha imposat en les últimes dècades. Per això, també es fa servir més *destorbar* que *fer nosa*.

Altres mutacions, però, s'han esdevingut per ultracorrecció. Gomà explica que aquest fenomen prové dels anys vuitanta, quan "s'esbandien tots els suposats barbarismes i se substituïen per cultismes o mots propis d'altres dialectes". Aquest és el cas del verb *buscar*, que ha quedat arraconat per *cercar*, perquè els parlants van considerar que *buscar* era castellà i van substituir aquest verb per un que els va semblar més genuí, *cercar*. Per això, diem que Google és un *cercador*, i no un *buscador*. *

La ruta de la llengua

Són nou parades que conformen, simbòlicament, la ruta de la llengua catalana. Organyà en marca l'inici, per les famoses homilies, i Andorra la Vella és l'última etapa, com a exemple de capital d'un estat que té la llengua catalana com a pròpia i oficial. Andorra és, doncs, la fita. Les altres parades segueixen un fil històric: Palma, per Ramon Llull i la consciència lingüística; l'Alguer, per l'expansió de la llengua; Beniarjó i Gandia, per Ausiàs March i Joanot Martorell; Folgueroles, per Jacint Verdaguer i la Renaixença; Prada, a la Catalunya del Nord, per Pompeu Fabra i per la consecució d'una llengua de cultura; Montserrat, per la resistència.

El projecte de la ruta de la llengua catalana va començar fa uns quants anys gràcies als Amics de les Homilies d'Organyà, amb Teresa Casals i Ramon Payàs al capdavant; també amb Albert Carbonell, Joan Puiggròs, Ramon Torramilans, Anna Figuera, Joan Estragués i Josep Lluís Gozalbo.

No es pot dir, ni de lluny, que sigui un projecte que tot just arrenqui. Aviat farà tres anys, per exemple, que el ple de l'Ajuntament d'Organyà va aprovar per unanimitat el projecte de la ruta: el 24 d'octubre del 2015, pocs mesos després del vistiplau del consistori, es va fer la plantada del primer monòlit de la ruta a la plaça de les Homilies d'Organyà.

Parlem d'una obra de ferro, molt pesada, amb una base rodona d'un diàmetre considerable (140 cm) damunt de la qual s'alça un llibre mig obert (105 cm)

i, entre les pàgines –de ferro!–, treu el cap un punt de llibre. Hi diu: "Homilies d'Organyà. El text literari més antic en català (segles XII-XIII)". El monòlit és obra de l'artista manresà Ramon Maria Jounou i Llanas.

Sí que es pot dir que el projecte és ambiciós, que demana complicitats i suport institucional. Casals i Payàs expliquen que la intenció és que a cadascun dels llocs de la ruta es facin actes diversos que culminin amb la plantada del monòlit. "Hem de reforçar el nostre compromís amb la llengua catalana i establir lligams entre diversos indrets dels països de parla catalana." Ho explica Ramon Payàs, amb l'esperança als ulls, amb un activisme generós per la llengua, amb tota la documentació preparada per engrescar els convençuts i per fer decantar els indecisos. Ho corrobora Teresa Casals, l'empenta de la qual faria moure tots els monòlits del món (si s'alcessin a favor del català). Quina satisfacció, sentir parlar entusiastes de la llengua i del país.

El dia de la plantada a Organyà hi va haver una bona representació política: l'Ajuntament de la vila, la Diputació de Lleida, la Xarxa Vives d'Universitats i la Direcció General de Política Lingüística. Els Amics de les Homilies d'Organyà van fer passos perquè la ruta avanci en els vuit indrets que falten. En alguns llocs ja hi ha un compromís, ja hi ha emparaulada fins i tot la localització del monument. En altres llocs s'està més endarrerit. Però el full de ruta hi és! Ara només cal posar "ses cames dalt des coll". *

Monòlit de les
Homilies d'Organyà,
a Organyà
ALBA PAYÀS